

AVRUPA KOMİSYONU 2018 TÜRKİYE RAPORU

Sivil Toplumunu İlgilendiren Maddeler

Bu belge Avrupa Komisyonu 2018 Türkiye Raporu'nda sivil toplumu ilgilendiren içeriği paylaşmaktadır; ancak TÜSEV'in kurumsal fikirlerini yansıtmamaktadır. Çevirisi Avrupa Birliği Bakanlığı tarafından yayımlanan 2018 Türkiye Raporu'nun tamamına [buradan](#) ulaşabilirsiniz.

2. TEMEL İLKELERİN ÖNCELİĞİ: SİYASİ KRİTERLER VE HUKUKUN ÜSTÜNLÜĞÜ KAPSAMINDAKİ FASILLAR

2.1. Demokratik kurumların işleyişi ve kamu yönetimi reformu

2.1.1 Demokrasi

Sivil Toplum

Özellikle insan hakları savunucuları da dâhil çok sayıda aktivistin tutuklandığı ve gösterilerin ve diğer toplanma biçimlerinin, temel haklar ve özgürlükler alanında hızlı bir daralmaya yol açacak şekilde mükerrer olarak yasaklandığı bir ortamda giderek artan bir baskı ile karşı karşıya kalan sivil toplum alanında ciddi bir gerileme olmuştur. Hak temelli birçok örgüt, olağanüstü hâl kapsamında alınan tedbirlerin bir parçası olarak kapatılmıştır ve bu kapsamda gerçekleştirilen el koymalara yönelik hiçbir hukuk yolu sağlanmamıştır. Buna rağmen, sivil toplum aktif olmayı sürdürmüş ve mümkün olduğu ölçüde kamusal yaşama katılmıştır. Sivil toplum kuruluşlarının haritası, hükûmet yanlısı kuruluşlara daha belirgin rol verilmesiyle ciddi bir biçimde değişmeye başlamıştır. Hükûmet dışı uluslararası kuruluşlara yönelik idari yük, sivil toplum faaliyetlerine zarar vermeye devam etmiştir. Özellikle yeni mevzuat ve politikaların geniş yelpazedeki sivil toplumla istişare edilmesine yönelik sistemli ve kapsayıcı mekanizmalar oluşturulmalı ve bu mekanizmalar istikrarlı bir şekilde kullanılmalıdır.

Güçlü bir sivil toplum, demokratik sistemin çok önemli bir bileşenidir ve devlet kurumları tarafından bu şekilde kabul edilmeli ve bu çerçevede hareket edilmelidir. Türk sivil toplum kuruluşları (STK'lar), özellikle de eğitim, kadınların iş gücüne katılımı, etnik ve sosyal hoşgörü konusunda farkındalık yaratma ve mültecilere destek alanlarında olmak üzere ülkenin karşı karşıya olduğu temel zorluklara ilişkin önemli katkılar sağlamaya devam etmiştir. Türkiye'de bulunan 23.000'den fazla STK'nın büyük bir kısmı eğitim, toplumsal cinsiyet hakları ve çevresel adalet gibi siyasi ve sosyal konuların araştırılması veya savunulmasına veya mültecilerin desteklenmesine odaklanmış durumdadır. İnsan hakları alanında faaliyet gösteren sınırlı sayıda STK mevcuttur.

Özellikle, sivil toplum aktivistlerine ve insan hakları savunucularına yönelik çok sayıda gözetim ve tutuklamanın ardından sivil toplum, giderek artan bir baskıyla karşı karşıya kalmaya devam etmiştir. Bazı basın kuruluşlarında, uluslararası bağışçıların maddi yardımlarını kabul etmeleri de dâhil olmak üzere söz konusu aktivistler hakkında başlatılan karalama kampanyalarının tekrarlanan bir uygulama haline gelmesi ciddi endişe yaratmaktadır. Hakaret içeren söylemler, Türkiye'nin hukuka uygunluk ve masumiyet karinesini gözetmesi konusunda ciddi şüphe uyandırmaktadır. Mültecilere insani yardım sağlayanlar da dâhil, uluslararası hükûmet dışı kuruluşlar da Türkiye'deki çalışmalarında zorluklarla karşılaşmışlardır. 1.400'den fazla dernek, olağanüstü hâl kararnamele ile kapatılmıştır. Söz konusu dernekler, diğerlerinin yanı sıra çocuk hakları, kadın hakları, kültürel haklar ve mağdurların hakları gibi oldukça farklı alanlarda faaliyet göstermişlerdir. Davaların yeniden incelenmesi neticesinde 358 derneğin tekrar açılmasına izin verilmiştir. Olağanüstü hâl kararnamele ile kapatılan STK'ların mal

varlıklarına el konulmasına ilişkin olarak etkili bir iç hukuk yolu bulunmamakla birlikte, Olağanüstü Hâl İşlemleri İnceleme Komisyonunun söz konusu kuruluşların yeniden kurulmasında etkili olup olmayacağı zamanla görülecektir. Sivil toplumun önündeki diğer engeller devam etmektedir. İlgili makamlar tarafından STK'lara getirilen idari yükler mevcudiyetini sürdürmektedir. Bazı dernekler ve vakıflar orantısız biçimde uzun ve tekrarlayan denetimlere tabi tutulmaktadır. Yerli ve yabancı kuruluşların örgütlenme özgürlüğüne ilişkin mevzuatın ve bu mevzuatın uygulanmasının, Avrupa standartları ile uyumlu hale getirilmesi gerekmektedir. Türkiye'de bulunan mültecilerin ihtiyaçlarına yönelik çalışmalar yapan hükümet dışı uluslararası kuruluşların çalışmalarının kolaylaştırılmasına yönelik olanlar da dâhil olmak üzere, tescili, gerekli izinlerin alınmasına ilişkin usulleri ve derneklerin işleyişini kısıtlayan hükümlerin bu doğrultuda gözden geçirilmesi gerekmektedir.

AB-Türkiye Sivil Toplum Diyalogu programlarına, AB'deki STK'lar ile birlikte şu ana kadar yaklaşık 900 Türk STK katılmıştır. Bu programlar, sivil toplumun gelişmesini desteklemekte ve STK'ların yerel düzeyde daha fazla tanınmasına imkân vermektedir. Bununla birlikte, sivil toplumla iş birliğine yönelik kapsamlı bir hükümet stratejisi bulunmamaktadır. Hak temelli bağımsız STK'lar, çoğu zaman yasama ve politika oluşturma süreçlerindeki istişarelerin ve izlemenin dışında tutulmaktadır. Genel olarak, izlemeden sorumlu bir koordinasyon kurumu mevcut olmadığından ve kamu finansmanı konusunda şeffaf bir mekanizma ile uygun teşvikler bulunmadığından yasal, mali ve idari ortamın, sivil toplumun gelişmesine daha fazla olanak sağlaması gerekmektedir.

2.1.2. Kamu yönetimi reformu

Politika geliştirme ve koordinasyon

Mevzuat ve politika oluşturma konusunda, kapsayıcı ve belgelere dayalı bir politika geliştirme süreci izlenmemektedir. Hukuki gerekliliklere rağmen, taslak politika belgeleri ve kanun tasarıları kamuya istişare edilmemektedir. Taslak politika belgeleri ve kanun tasarıları için orta vadeli maliyet tahminleri ve mali etki analizleri yapılması yönündeki hukuki gerekliliğe hâlâ riayet edilmemektedir. Düzenleyici etki analizleri, olağan bir uygulamadır ancak TBMM'ye gönderilmemekte ya da yayımlanmamaktadır. Kilit hükümet programlarının ve sektör çalışmalarının uygulanması konusunda yeknesak bir izleme ve raporlama sisteminin olmaması, özellikle de birçok rapor kamuya açık olmadığından hükümet çalışmalarının kamu tarafından etkin bir şekilde incelenmesini sekteye uğratmaktadır.

Kamu mali yönetimi

Türkiye'de hâlen kapsayıcı bir kamu mali yönetimi reform programı mevcut değildir. Genel olarak, bağımsız bir mali kurul olmamasına rağmen mali disiplin sağlanmaktadır. Bütçe şeffaflığının çeşitli düzeylerde daha fazla geliştirilmesi gerekmektedir. Kamu yatırım programlarının ve devlet varlıklarının şeffaflığı yetersizdir. Sivil toplumun bütçe sürecine katılımı sınırlı olmaya devam etmektedir. Döner sermayelerin bütçe sürecine dâhil edilmesine yönelik mevzuat hazırlıkları yavaş ilerlemektedir.

İdarenin hesap verebilirliği

Vatandaşların iyi yönetilme hakkıyla ilgili iç ve dış denetim düzenlemelerinin daha iyi uygulanması gerekmektedir. Kamu Denetçiliği Kurumu gibi gözetim kurumlarının rolü, re'sen yetkisinin mevcut olmaması nedeniyle sınırlı kalmıştır (bkz. Yönetişim). Verilerin toplanamaması sebebiyle gözetim kurumlarının tavsiyelerinin uygulanma oranının değerlendirilmesi zordur.

Vatandaşların kamu kurum ve kuruluşlarının sahip olduğu bilgilere erişim hakkı, bilgilerin herhangi bir talep olmaksızın ifşasını gerektirmeyen ve devlet sırlarının, ticari sırların ve kişisel verilerin korunması gerekçesiyle geniş muafiyetler tanıyan Bilgi Edinme Hakkı Kanunu ile düzenlenmektedir.

Basitleştirilmiş internet üzerinden erişim sistemine, 2017’de yaklaşık 1,5 milyon bilgi edinme başvurusu yapılmıştır. Reddedilen taleplerin oranı, düşük bir seviyede seyretmeye devam etmiştir (2016’dakine benzer biçimde, 2017’de de yaklaşık %8). Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulu, kamu kurum ve kuruluşlarının sahip olduğu bilgilere erişimin reddedilmesi durumunda yapılan itiraz başvurularının değerlendirilmesinden sorumludur. İtiraz başvurusunda bulunmak ücretsizdir.

Kamu yönetimi reformuna yönelik stratejik çerçeve

Türkiye’nin kapsayıcı bir kamu yönetimi reform stratejisi bulunmamaktadır. Kamu Yönetimi Reformunun farklı yönlerine ilişkin çeşitli planlama belgeleri ve alt stratejiler bulunmakla birlikte, siyasi desteğin ve idari sahiplenmenin eksikliği kapsayıcı reform çabalarının önünde engel teşkil etmektedir. Kamu yönetimi reformunu koordine etmek, tasarlamak, uygulamak ve izlemek üzere yasal yetkiye sahip bir idari birimin kurulması gerekmektedir. Önemli planlama belgelerinde reform tedbirlerinin tahmini maliyetlerinin açıkça belirtilmemesi nedeniyle, genel kamu yönetimi reformunun mali sürdürülebilirliği güvence altına alınmamaktadır.

2.2. Hukukun üstünlüğü ve temel haklar

2.2.1 Fası 23: Yargı ve Temel Haklar

Temel Haklar

Yasal çerçeve, insan hakları ve temel haklara riayet edilmesine ilişkin olarak genel güvenceleri kapsamaktadır. Ancak birçok olağanüstü hâl KHK’sında göz ardı edilen bu güvencelerin etkin biçimde uygulanması gerekmektedir. İfade özgürlüğü, toplanma özgürlüğü, örgütlenme özgürlüğü, usuli haklar ve mülkiyet hakları alanlarında daha ciddi gerileme olmuştur. Gazetecilerin, insan hakları savunucularının faaliyetlerine ve tüm eleştirel seslere geniş kapsamlı ciddi kısıtlamalar getirilmiştir. Olağanüstü hâl kapsamında alınan tedbirlerin, gözetimdeki kişileri suistimale karşı koruyan kritik güvenceleri ortadan kaldırması, kötü muamele ve işkence iddialarının yoğunlaştığı bir dönemde, suistimalde bulunan kişilerin suçlarının cezasız kalması riskini de artırmıştır. Hakların uygulanması, insan hakları ve özgürlüklerin korunmasından sorumlu kamu kurumlarının parçalı yapısı, bağımsızlıklarının kısıtlı olması ve yargının bağımsız olmaması nedeniyle engellenmektedir. Önceki raporlarda belirtilen önemli konularla ilgili ilerleme kaydedilmemiştir.

Türkiye, insan haklarına ilişkin uluslararası mekanizmaların çoğuna taraftır. Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme’nin İhtiyari Protokolünü, Çocuk Hakları Sözleşmesi 3. İhtiyari Protokolünü ve Bütün Kişilerin Zorla Kaybedilmeden Korunmasına Dair Uluslararası Sözleşme’yi henüz onaylamamıştır. Olağanüstü hâl ilan edilmesinden bu yana, Türkiye’nin Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi’nin, olağanüstü hâllerde devletlere, Sözleşme kapsamındaki belirli hak ve özgürlükleri koruma yükümlülüklerini geçici, kısıtlı ve denetimli olarak askıya alma hakkını tanıyan 15. maddesine başvurma kararı konusunda herhangi bir gelişme yaşanmamıştır.

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM), Eylül 2016’dan bu yana, diğerlerinin yanı sıra, çoğunlukla adil yargılanma hakkı, ifade özgürlüğü, toplanma ve örgütlenme özgürlüğü ile özgürlük ve güvenlik hakkına ilişkin olarak, 163 davada (168 davadan) Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi’nin (AİHS) ihlal

edildiğine karar vermiştir. Rapor döneminde, AİHM'e 33.373 yeni başvuru yapılmıştır. 1 Şubat 2018 itibarıyla, Mahkemede bekleyen derdest davaların sayısı toplam 7.059'dur. Hâlihazırda, güçlendirilmiş izleme usulü kapsamında Türkiye'ye karşı 478 dava devam etmektedir.

İnsan haklarının geliştirilmesi ve uygulanması konusunda, Türkiye'nin insan haklarıyla ilgili iki temel kurumu bulunmaktadır: Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu (TİHEK) ve Türkiye Kamu Denetçiliği Kurumu. Her ikisi de insan haklarının izlenmesi, korunması ve teşvik edilmesi ve bu alandaki ihlallerin önlenmesi bakımından yetkilidir. Ayrıca bireysel başvuruları ve iddiaları da inceleyebilmektedirler. Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu, ayrımcılık vakalarına ilişkin iddialar konusundaki şikâyetler için bireysel bir başvuru mekanizması sunacaktır. Kamu Denetçiliği Kurumunun bireysel başvuru usulü ile söz konusu bireysel başvuru mekanizması arasındaki temel fark, Kamu Denetçiliği Kurumunun başvuru usulünde yalnızca kamu idaresinin verdiği kararlara ilişkin şikâyetlerin ele alınmasıdır. TİHEK ayrıca işkenceye karşı ulusal önleme mekanizması olarak işlev görmektedir ve kötü muamele ve işkence iddialarını başvuru üzerine veya re'sen araştırma yetkisine sahiptir. Muhtemel insan hakları ihlallerinde TİHEK'in re'sen araştırma başlatma yetkisi de bulunmaktadır. Bu kurumların hiçbirisi operasyonel, yapısal veya mali bağımsızlığa sahip değildir ve üyeleri Paris İlkelerine uygun biçimde atanmamaktadır.

TİHEK, üyeleri Mart 2017'de atanmış olmasına ve ayrımcılık vakalarına ilişkin görevleri hakkında Kasım 2017'de Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu Kanunu'nun Uygulanmasına İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik kabul edilmiş olmasına rağmen, diğer kilit yönetmeliklerin mevcut olmaması nedeniyle henüz tam anlamıyla faaliyet gösterememektedir. Sonuç olarak, TİHEK kabul etmeye ve incelemeye başladığı başvurular hakkında henüz herhangi bir karar almamıştır. Ayrıca hâlihazırda diğer ihlal iddiaları incelenmemekte ya da takip edilmemektedir. Yaşanan bu boşluk, darbe girişimi sonrasında bildirilen çok sayıda ihlal iddiası nedeniyle özellikle endişe yaratmaktadır. TİHEK, Kamu Denetçiliği Kurumunun yetki alanına giren başvuruları artık kabul edememektedir. Ancak, Kamu Denetçiliği Kurumunun bu tür başvuruları ele alma hususundaki etkinliğinin ve kapasitesinin de artırılması gerekmektedir. Türkiye ivedilikle, tüm insan hakları ihlali iddialarını etkili bir şekilde ele almalı, incelemeli ve mevcut yasal ve idari boşluğa son vermelidir. Türkiye'nin bu kurumların Paris İlkelerine uygun olmasını da sağlaması gerekmektedir.

AİHS İhlallerinin Önlenmesine Yönelik 2014 Eylem Planı'nın uygulanması sınırlı düzeyde kalmış ve plan tekrar gözden geçirilmemiştir. Uygulama raporları hâlâ hazırlanmaktadır ancak bu raporlar kamuya açıklanmamaktadır. Bu durum uygulamadan sorumlu kurumların hesap verebilirliğini sınırlandırmaktadır. Olağanüstü hâl KHK'ları vasıtasıyla Avrupa standartlarına uygun olmayan bazı mevzuat değişiklikleri yapılmıştır. Söz konusu değişiklikler özellikle ifade özgürlüğü, toplanma özgürlüğü ve adil yargılanma hakkı, etkili hukuk yollarına başvurma hakkı ve mülkiyetin korunması hakkını etkileyen mevzuat değişiklikleridir. Rapor döneminde, TBMM İnsan Hakları İnceleme Komisyonu cezaevlerini ziyaret etmiş ve raporlar yayımlamıştır. Komisyon Başkanı bazı önemli insan hakları savunucularının davalarını bizzat takip etmiştir.

İnsan hakları savunucularının faaliyetlerine ilişkin koşullar daha da kötüleşmiştir. Bu kişilerin çoğu sindirme, kovuşturma, şiddet saldırıları, tehditler, gözetim, uzun süreli keyfi gözaltı ve kötü muameleyle maruz kalmaya devam etmektedir. Uluslararası bağışçıların maddi yardımlarını kabul etmeleri de dâhil olmak üzere çeşitli gerekçelerle gözaltına alınan ya da tutuklanan insan hakları savunucuları hakkında bazı basın kuruluşlarında başlatılan karalama kampanyalarının tekrarlanması, hukuka uygunluğun ve masumiyet karinesinin gözetilmesi konularında ciddi şüphe

uyandırmaktadır. İnsan hakları savunucularına ve sivil ve siyasi aktivistlere hukuki yardım sağlayan avukatlar da görevlerini yaparken büyük engellerle karşılaşmakta ve tutuklanma, gözaltına alınma ve haklarında kovuşturma başlatılması riski ile karşı karşıya kalmaktadır. Uluslararası Af Örgütü Türkiye Şubesi Başkanı'nın tutuklanmasının, aralarında Uluslararası Af Örgütü Türkiye Şubesi yöneticisinin de bulunduğu on insan hakları savunucusunun terör örgütü ile bağlantıları olduğu suçlamasıyla Büyükkada'da gözaltına alınmasının, hayırsever Anadolu Kültür Yönetim Kurulu Başkanı'nın tutuklanmasının, rapor döneminde gözaltına alınan ve tutuklanan sivil toplum temsilcileri, gazeteciler, akademisyenler ve diğerleri listesine eklenmesi, temel hak ve özgürlükleri daha da yıpratarak, sivil toplumda bir daralmaya neden olmuştur. Gözaltı ve yargılama öncesi tutukluluk sürelerinin uzunluğu, istisnadan ziyade, norm hâline gelmiştir. Bu aktivistlere yönelik kullanılan söylem ve suçlamalar, hukuka uygunluk ve masumiyet karinesi ilkesi konusunda ciddi şüphe doğmasına neden olmaktadır.

İfade özgürlüğü

Gazetecilerin sindirilmesi

Basın kuruluşları üzerindeki baskı, tutuklamalar, gözaltılar, kovuşturmalar ve basın personelinin ihracının yanı sıra artan sansür ve otosansür ile birlikte devam etmiştir. Çok sayıda kaynağa göre, Türkiye'de cezaevlerindeki gazetecilerin sayısı Mart 2018 itibarıyla 150'nin üzerindedir. Sivil toplum, gazetecilere ve basın kuruluşlarına yönelik tehditleri ve fiziksel saldırıları, hükûmetin editoryal bağımsızlığa müdahalesini ve hükûmeti eleştiren gazetecilerin görevine son verilmesi için basın kuruluşları üzerindeki baskısını, özel basın şirketlerinin devlet tarafından devralınmasını veya kapatılmasını, yayın araçlarına erişimdeki kısıtlamaları ve hükûmeti eleştiren TV ve radyo kanallarına para cezası uygulanmasını ve bu kanalların kapatılmasını belgelemiştir.

Ceza adaleti sistemi, gazetecilerin genel içerikli terör bağlantısı, kamu görevlilerine hakaret ve/veya devlete karşı suç işlemek suçlamalarıyla haklarında kovuşturma başlatılmasına ve hapis cezasına çarptırılmalarına imkân vermiştir. Adil yargılanma hakkı ve masumiyet karinesi ilkesi çoğu kez gözetilmemiştir. İddianameler ile isnat edilen suçlar arasında çoğunlukla bağlantı kurulamamıştır ve kamuoyunca yakından takip edilen bazı davalarda sanıkların savunmaları mahkeme tarafından dikkate alınmamıştır. Gazetecilerin savcılık dosyalarının detayları, haklarında yürütülen karalama kampanyalarını artıracak şekilde ana akım basında yer almıştır. Bazı Cumhuriyet gazetesi çalışanları aleyhinde açılmış olan dava sürmüştür ve Mart 2018'de iki gazetecinin daha tutuksuz yargılanmak üzere serbest bırakılmasının ardından gazetenin İcra Kurulu Başkanı tek tutuklu yargılanan şüpheli olmaya devam etmiştir. Sınırlı sayıdaki diğer yazar ve gazeteciler hakkında da tutuksuz yargılanmak üzere serbest bırakılma kararları gecikmeli olarak verilmiştir. İnsan hakları savunucuları da (örneğin, Uluslararası Af Örgütü Türkiye Şubesi Yönetim Kurulu Başkanı) dâhil olmak üzere önde gelen sanıkların lehinde verilen bazı mahkeme kararları, yürütmeden gelen yorumları takiben bir diğer mahkeme veya mahkemenin kendisi tarafından hızlı bir şekilde tersine çevrilmiştir.

Tanınmış iki gazetecinin aleyhlerindeki suç isnatlarına ilişkin kanıtlar Anayasa Mahkemesi tarafından da incelenmiş ve Anayasa Mahkemesi 11 Ocak 2018 tarihinde, başvuranların kişi hürriyeti ve güvenliği hakkı ile ifade ve basın özgürlüklerinin ihlal edildiğine ve serbest bırakılmaları gerektiğine karar vermiştir. İlk derece mahkemesinin Anayasa Mahkemesinin bu kararına uymayı reddetmesi ve gazetecilerin tutukluluk halinin devamına karar vermesi ciddi endişe konusu olmuştur. Bu gazetecilerden biri, diğer beş gazeteci, yazar ve basın çalışanı ile birlikte, 16 Şubat 2018 tarihinde, Temmuz 2016'daki darbe girişimi ile ilgili suçlamalar dolayısıyla ağırlaştırılmış müebbet hapis cezasına

çarpıtılmıştır; söz konusu karar, uluslararası gözlemciler tarafından “benzeri görülmemiş” ve “darbe girişiminde rol almaya ilişkin somut kanıtlar sunulmadan veya adil bir yargılama sağlamadan” verilmiş bir karar olarak eleştirilmiştir. Diğer gazetecinin davasında, Anayasa Mahkemesi’nin 16 Mart 2018 tarihinde, Ocak’ta vermiş olduğu kararı yinelemesini müteakip, ilk derece mahkemesi gazetecinin ev hapsi şartıyla salıverilmesi kararını vermiştir. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, darbe girişimi sonrasında tutuklanan gazetecilerle ilgili olarak 20 Mart 2018 tarihinde verdiği ilk kararlarında, her iki gazetecinin başvurusunu da incelemiş ve Türk makamlarının bu gazetecilerin özgürlük ve güvenlik haklarını ve ifade özgürlüklerini ihlal ettiğine hükmetmiştir.

Türkiye’nin önde gelen basın kuruluşlarının editörleri, Ocak 2018’de Başbakan’ın askerî operasyonları “vatansever” bir şekilde nasıl ele alacakları konusunda kendilerine 15 “tavsiyede” bulunduğu bir toplantıya davet edilmişlerdir. Bu ve düzinelerce gazetecinin, insan hakları aktivistinin ve serbest meslek çalışanın ilerleyen günlerde sosyal medya faaliyetleri dolayısıyla Türkiye genelinde gözaltına alınması, Türkiye’de ifade özgürlüğü ve basın özgürlüğüne ilişkin ciddi endişeleri yeniden gündeme getirmiştir

Yasama ortamı

Mevcut yasal çerçeve ve uygulamalar, basında ve internette ifade özgürlüğünün uygulanmasını güvence altına almamaktadır. Terörle mücadele, internet ve istihbarat hizmetleriyle ilgili mevzuat, ifade özgürlüğünü engellemektedir ve Avrupa standartları ile uyumlu değildir. Ceza Kanunu uyarınca, Cumhurbaşkanı’na ve üst düzey siyasetçilere hakaret edilmesi durumunda hapis cezası öngörülmektedir. Dine hakaret de hapis cezası gerektiren suçlar arasındadır. Hapis cezasının yanı sıra, yüksek para cezalarının da basın üzerinde caydırıcı etkisi olmuştur. Nefret söylemine ilişkin mevzuat, AİHM içtihadıyla uyumlu değildir. İnternet Kanunu ve genel yasal çerçeve, yürütmenin, uygun olmayan şekilde geniş kapsamlı gerekçeler temelinde ve mahkeme izni olmaksızın internet içeriğini engellemesine imkân vermektedir. Mart 2018’de, Radyo ve Televizyon Üst Kurulu uhdesinde bulunan yayınlara ilişkin düzenlemenin kapsamını, yurt dışından yayın yapanlar da dâhil olmak üzere, herhangi bir çevrimiçi medya hizmet sağlayıcısı ve platform operatörlerinin yayın hizmetlerini de içine alacak şekilde genişleten bazı değişiklikler kabul edilmiştir ve söz konusu değişiklikler yeni ciddi endişeler doğurmuştur. Değişikliklerle ayrıca Radyo ve Televizyon Üst Kuruluna internet ortamında yapılan yayınlara yasak getirme yetkisi verilmiştir.

Uygulama/kurumlar

Hükûmet, başlangıçta esas olarak Gülen hareketiyle bağlantılı olduğu iddiasıyla, ancak zaman içinde Kürtçe yayın yapan birkaç kanalı, bir Alevi kanalını ve bazı muhalif kanalları da kapsayacak şekilde, TV kanallarının ve radyo istasyonlarının kapatılmasını öngören KHK’lar yayımlamaya devam etmiştir. 25 basın kuruluşunun yeniden açılmasına izin verilmiş olmasına rağmen, 175 basın kuruluşu hâlâ kapalıdır. AGİT/DKİHB, Anayasa referandumunun “eşit olmayan şartlar altında gerçekleştiği” ve basın üzerindeki kısıtlamaların seçmenlerin görüş çoğulluğuna erişimini azalttığı sonucuna varmıştır. Cumhurbaşkanı’na hakaret iddiasıyla gazeteciler, yazarlar, sosyal medya kullanıcıları, diğer vatandaşlar ve hatta çocuklara yönelik kovuşturma vakaları devam etmiştir. Söz konusu vakalar genellikle hapis cezası, cezanın ertelenmesi veya adli para cezasıyla sonuçlanmıştır. En üst düzeydekiler de dâhil olmak üzere, kamu görevlileri tarafından herhangi bir eleştirel sese karşı artan şekilde sert söylemlerin kullanılması özellikle endişe vericidir. Bu kısıtlama ve sindirme ortamı, giderek artan bir biçimde otosansüre yol açmaktadır; bu durum, devlet başkanlarına hakaretin suç olmaktan çıkartılması veya

verilecek cezaları hapis cezasını içermeyecek şekilde kısıtlarken suçun yalnızca en ciddi sözlü saldırılarla sınırlı tutulması yönündeki Avrupa uygulamalarıyla uyumlu değildir. İnternete ilişkin olarak, Nisan 2017'den bu yana Türkiye'den Wikipedia'ya erişim engellenmektedir. Twitter Şeffaflık Raporuna göre 2017'nin ilk yarısında, Türk makamlarından toplam 2.700 içerik kaldırma ve 9.200 hesap bilgisi talebinde bulunulmuştur. Resmi olmayan kaynaklara göre, yalnızca %2,6'sı bir mahkeme kararı ile olmak üzere yaklaşık 110.000 internet sitesi yasaklanmıştır. Bir davada Anayasa Mahkemesi, yerel mahkemenin bir haber sitesine erişim yasağı kararının bozulmasına hükmetmiştir. Dini değerlerin aşağılanması gerekçesiyle hapis cezasına çarptırılan kişilerin sayısı giderek artmıştır. Bağımsız sanatçılar da yetkililerin baskısından ve azalan kamu finansmanından olumsuz yönde etkilenmiştir. Birçok Kürt belediyede, seçilmiş yetkililerin yerine atanan kayyumların sanatsal üretim üzerindeki baskısı artmıştır.

Ocak 2016'da Güneydoğu'daki güvenlik operasyonlarını kınayan ve barış görüşmelerinin yeniden başlatılması çağrısı yapan ancak PKK terör örgütünün terör eylemlerini kınamayan bir bildiriye imza atan "Barış için Akademisyenler" inisiyatifinde yer alanlar hakkında disiplin soruşturmalarına ve ceza işlemlerine devam edilmiştir. Ocak 2018'in sonu itibarıyla, 118 üniversiteden atılan toplam 5.822 akademisyenden 386'sı "Barış için Akademisyenler" inisiyatifi içinde yer almıştır ve bu akademisyenlerin birçoğu şimdi çeşitli suçlamalarla karşı karşıyadır.

2017'de, 17 tanesi sürekli basın kartı olmak üzere 87 basın kartı iptal edilmiştir.

Toplanma ve örgütlenme özgürlüğü konusunda daha fazla gerileme olmuştur. Bu konuya ilişkin mevzuat ve uygulaması, uygulamada Anayasa'da öngörüldüğünden çok daha fazla kısıtlayıcıdır. Aralık 2017'de Anayasa Mahkemesi bir muhalefet partisinin başvurusuna istinaden, toplantı ve yürüyüşlere ilişkin bazı kısıtlamaları kaldırmıştır. Ancak, olağanüstü hâl, idarenin yetkilerini barışçıl toplanma hakkını sınırlayacak şekilde genişletmiştir. Muhalif gruplarca düzenlenen çok sayıda barışçıl toplantının yasaklanmasının yanı sıra, çeşitli illerde kamuya açık her türlü etkinlik haftalarca veya aylarca tamamen yasaklanmıştır. İzin verilmeyen etkinliklere katılanlara yönelik cezalandırma artış, diğer bir caydırıcı unsur olmuştur. Bir dizi anma töreni ve toplantıya izin verilirken, Kürt meselesi ile ilgili birçok etkinlik ve gösteri güvenlik gerekçesiyle yasaklanmıştır. İzinsiz şekilde düzenlenen bu türden gösteriler, emniyet güçleri tarafından zaman zaman güç kullanılarak dağıtılmıştır. İstanbul ve Ankara'dakiler de dâhil olmak üzere, lezbiyen, eşcinsel, biseksüel, transseksüel ve interseks bireylerin (LGBTI) yürüyüşleri, güvenlik gerekçesiyle üç yıl arka arkaya yasaklanmıştır. Toplanma özgürlüğü alanındaki Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi içtihadının uygulanması ve ilgili ulusal mevzuatın buna uygun olarak gözden geçirilmesi gerekmektedir. Olağanüstü hâl KHK'ları uyarınca kapatılan dernek sayısı 1.400'den fazladır. Söz konusu dernekler, diğerlerinin yanı sıra çocuk hakları, kadın hakları, kültürel haklar ve mağdurların hakları gibi oldukça farklı alanlarda faaliyet göstermişlerdir. Davaların yeniden incelenmesi neticesinde 358 derneğin tekrar açılmasına izin verilmiştir. Türkiye Barolar Birliği ile Türk Tabipleri Birliği, hükûmetin terörle mücadeleyle yönelik çabalarını desteklemeyerek, ulusal çıkarlara aykırı davrandıkları gerekçesiyle yürütme tarafından ciddi şekilde eleştirilmiştir. Bu birliklerin statülerinde değişiklik yapılmasına yönelik mevzuat değişikliğinden bahsedilmesi, ciddi bir endişe kaynağıdır.

Mülkiyet hakları konusunda, olağanüstü hâl döneminde, herhangi bir iç hukuk yolu olmaksızın, birçok kurum, şirket veya özel kişiye ait taşınmazlara el konulması ciddi endişe konusu olmaya devam etmektedir. Güneydoğu'daki birçok il ve ilçede, yetkililer tarafından yeniden inşa süreci başlatılmıştır. Diyarbakır'ın tarihi merkezinin büyük bölümünün kamulaştırılması kararına yapılan itirazlar, ilk derece

mahkemesinde reddedilmiştir. Vakıflar Kanunu'nun uygulanması ile ilgili olarak, mülkiyet iadesine ilişkin reddedilen talepler ile ilgili itirazların büyük bir bölümü, yerel mahkemelerde veya Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinde beklenmektedir. Hazine Müsteşarlığının daha önceki olumlu kararlara itirazının ardından, nihai kararlar beklenmektedir. Mor Gabriel Süryani Ortodoks Manastırı'nın arazi mülkiyeti konusundaki dava devam etmektedir. Mardin'de Süryanilere ait birçok taşınmazın, bir süreliğine kamulaştırma riski altında kalmasının ardından, 110'dan fazla ihtilafı taşınmaz arasından Mardin'deki 56 taşınmazı içeren listenin Süryani cemaati vakıfları adına tescil edilmesine yönelik ilk adım olarak, Mart 2018'de, Vakıflar Kanunu'nda değişiklik yapılmıştır. Venedik Komisyonunun mülkiyet ve eğitim haklarının korunmasına ilişkin tavsiyelerinin hâlâ tam olarak uygulanması gerekmektedir. Gökçeada (İmbros) ve Bozcaada'daki (Tenedos) mülkiyet haklarına ilişkin olarak, Avrupa Konseyinin 1625 (2008) sayılı İlke Kararı'nın tam olarak uygulanması gerekmektedir.

Ayrımcılık yapmama ilkesi, yasal zeminde yeterince korunmamakta ve pratikte uygulanmamaktadır. Ayrımcılıkla mücadele ile ilgili mevzuatın uygulanmasından sorumlu Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu, işleme aldığı dosyaları henüz sonuçlandırmamıştır. Bu dosyaların gecikmeksizin sonuçlandırılması gerekmektedir. Nefret suçlarına ilişkin mevzuat, uluslararası standartlarla uyumlu değildir ve cinsel yönelimden kaynaklanan nefret suçlarını kapsamamaktadır. Türkiye, Nisan 2016'da bilgisayar sistemleri aracılığıyla işlenen ırkçılık ve yabancı düşmanlığına yönelik fiillerin suç sayılmasına ilişkin Avrupa Konseyi Siber Suçlar Sözleşmesi'nin İhtiyari Protokolü'nü imzalamış olmakla birlikte, bu Protokol hâlen onaylanmamıştır. Türkiye, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'ne uygun olarak, cinsel yönelim ve kimlik ile ilgili olanlar dâhil, ayrımcılıkla mücadeleye yönelik bir kanunu ivedilikle kabul etmelidir. Türkiye ayrıca, ayrımcılığın genel olarak yasaklanmasını öngören AIHS'nin 12 No.lu Protokolü'nü onaylamalı ve Avrupa Konseyi ırkçılık ve Hoşgörüsüzlüğe karşı Avrupa Komisyonu tavsiyelerini uygulamalıdır.

Kadın-erkek eşitliğine ilişkin yasal ve kurumsal çerçeve genel olarak mevcuttur. Ancak, mevzuatın yeterince etkin bir şekilde uygulanmaması ve mevcut destek hizmetlerinin kalitesinin düşük olması sebebiyle, kadına karşı ayrımcılık ve toplumsal cinsiyet temelli şiddet yeterince ele alınmamıştır. Üst düzey yetkililerin kamuoyu önünde sıklıkla kadınların rolüne ilişkin muhafazakâr görüşü yansıtan açıklamaları ile örneklediği üzere, toplumsal cinsiyet eşitliğine yönelik güçlü bir siyasi taahhüt bulunmamaktadır. Orta öğretim başta olmak üzere, kız çocuklarının okula kayıt oranının iyileştirilmesi gerekmektedir. Erken yaşta ve zorla yaptırılan evlilikler, hâlâ ciddi endişe kaynağıdır. Olağanüstü hâl döneminde, 11 bağımsız kadın STK'sı kapatılmış ve bazı illerde, Dünya Kadınlar Günü etkinlikleri yasaklanmıştır. İl ve ilçe müftülüklerine resmi nikâh kıyma yetkisinin verilmesi, Medeni Kanun'un laik ilkelerini sekteye uğratarak erken yaşta ve zorla yaptırılan evliliklerin önlenmesi konusunda risk oluşturmuştur. Türkiye, Kadınlara Yönelik Şiddet ve Aile İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye Dair Avrupa Konseyi Sözleşmesi'ni 2014'te onaylayan ilk ülke olmasına rağmen, bu konuya ilişkin mevzuatını henüz kabul etmemiştir fakat Kadına Yönelik Şiddetle Mücadele Ulusal Eylem Planını (2016-2020) onaylayarak bu konuda farkındalık yaratmaya başlamıştır. 2017'de aile içi şiddet sonucu 282 kadın hayatını kaybetmiştir. Aile içi şiddet vakalarının takibi oldukça sınırlıdır ve sosyal hizmetlere herhangi bir yönlendirme yapılmamaktadır. Ocak 2018 itibarıyla, 68 ilde Şiddet Önleme ve İzleme Merkezleri faaliyet göstermektedir. Aile içi şiddet mağdurları için 137 sığınma evi bulunmakla birlikte, Güneydoğu'daki bazı sığınma evleri kapatılmıştır. Toplumsal cinsiyet temelli şiddete ilişkin kapsamlı verilerin bulunmaması ve bildirilen vaka sayısının düşük olması, raporlama düzeyi konusunda şüphe doğmasına neden olmaktadır.

Çocuk hakları konusunda çok sınırlı ilerleme kaydedilmiştir. 2013 Ulusal Çocuk Hakları Strateji Belgesi ve Eylem Planı yeterli şekilde uygulanmamıştır. Çocuklara yönelik şiddeti önlemek için ulusal bir strateji bulunmamaktadır. Rehabilitasyon merkezlerinin ve kurumlarının izlenmesi için de etkili bir sistem bulunmamaktadır. Çocuklara yönelik cinsel istismar ve kötü muamele vakalarına ilişkin araştırmalar yetersizdir. Din eğitiminin ağırlığı artmıştır ve eğitim bütçesinin önemli bir bölümü din eğitimine ayrılmıştır. Tüm illerde çocuk mahkemeleri kurulmamıştır ve çocuk suçluların yarısından fazlası hâlâ ihtisaslaşmamış mahkemelerde yargılanmaktadır. Tutuklu yargılanan çocukların sayısı 1.746'ya yükselmiştir. 130 çocuk, terör suçu veya örgütlü suçlar nedeniyle hâlen tutuklu veya hükümlüdür. Çocuklar için sağlanan adli yardımın kalitesi ve cezaevlerindeki rehabilitasyon faaliyetleri endişe kaynağıdır. Çocuk hakları konusunda faaliyette bulunan birçok STK, yetkililer tarafından kapatılmıştır.

Engelli kişilerin hakları ile ilgili olarak, Türkiye'de özel eğitime muhtaç öğrencilere eşit fırsatlar sunulmasının teşvik edilmesi konusunda mevzuat bulunmaktadır ve kapsayıcı eğitimden yararlanan öğrenci sayısı giderek artmaktadır. Evde bakım konusunda kapsamlı bir mali destek planı da uygulanmaktadır. Ancak, Ceza Kanunu, Medeni Kanun ve Hâkim ve Savcılar Kanunu gibi birçok mevzuatta ayrımcı hükümler bulunmaktadır. Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumunun, engelliliğe dayalı ayrımcılıkla mücadele konusunda etkili bir rol oynaması gerekmektedir. Engelli kişilerin kamu hizmetleri ve binalarının çoğuna erişimi bulunmamaktadır. Kamuoyu farkındalığı kampanyalarının hızlandırılması gerekmektedir. Türkiye'de, engelli kişilerin ekonomik ve sosyal hayata katılımı konusunda veri eksikliği vardır. Türkiye'de ruh sağlığına ilişkin mevzuat ve ruh sağlığı kurumlarının izlenmesinden sorumlu bağımsız bir yapı bulunmamaktadır.

Lezbiyen, eşcinsel, biseksüel, transseksüel ve interseks bireylerin (LGBTI) temel haklarının korunması konusunda ciddi endişeler bulunmaktadır. Eşcinselliği, "psikoseksüel bir rahatsızlık/hastalık" olarak tanımlayan askerî disiplin sistemi ve TSK Sağlık Yeteneği Yönetmeliği'nde herhangi bir değişiklik yapılmamıştır. LGBTI yürüyüşleri üç yıl arka arkaya, güvenlik gerekçesiyle yasaklanmıştır. "İzinsiz gösteriye katıldıkları" gerekçesiyle aktivistler hakkında dava açılmıştır. LGBTI konulu etkinliklerin Ankara ve diğer şehirlerde yasaklanması, uluslararası düzeyde protestolara neden olmuştur. Ankara Valiliğinin LGBTI etkinliklerini süresiz olarak yasaklaması ile ilgili olarak sosyal medyada gönderiler paylaşan bir aktivistin gözaltına alınarak adli kontrol şartıyla serbest bırakılması, bu alanda aktivistlere karşı uygulanan baskıyı kanıtlar niteliktedir. Şubat 2018'de, iki STK'nın bu yasağın uygulanmasının kaldırılmasına yönelik talebi, idare mahkemesi tarafından reddedilmiştir. LGBTI bireylerine karşı sindirme ve şiddet eylemleri büyük bir sorun olmaya devam etmektedir ve LGBTI bireylerine karşı nefret söylemi, çoğunlukla ifade özgürlüğü sınırları içinde değerlendirildiğinden, etkili bir şekilde kovuşturulmamaktadır. Bu tür suçların ele alınmasına yönelik özel bir mevzuat bulunmamaktadır. Tehdide maruz kalan LGBTI topluluklarına sınırlı koruma sağlanmaktadır. LGBTI bireylerine karşı ayrımcılık hâlâ yaygındır.

Hükûmet ve **azınlık** temsilcileri arasındaki görüşmeler devam etmiştir. Ancak, azınlıklara yöneltilen nefret söylemleri ve tehditler ciddi bir sorun olmaya devam etmektedir. Basına yansıyan nefret söylemlerine ilişkin bir sivil toplum anketine göre, rapor döneminde ulusal, etnik ve dini grupları hedef alan makalelerde/haberlerde artış görülmüştür. Basında yer alan ve kamu görevlilerince dile getirilen anti-semitizm yanlısı söylemler devam etmiştir. Ders kitaplarında kalan ayrımcı atıfların silinmesi için bunların gözden geçirilmesi gerekmektedir. Azınlık okullarına yönelik devlet sübvansiyonları azalmıştır. Ermeni gazeteci Hrant Dink'e yönelik 2007'de gerçekleştirilen suikastla ilgili

dava devam etmiştir. Şubat 2018’de Yargıtay, devlet tarafından el konulan eğitim merkezi Sanasaryan Han’ın iadesi ile ilgili olarak Ermeni Patrikhanesi tarafından açılan davayı kabul etmiştir. Bu kararla, Türkiye Ermenileri Patrikliğinin tüzel kişiliği, ilk kez hukuken tanınmıştır. 2017’de, Gökçeada’da Rum azınlık anaokulu açılmıştır.

Roman Vatandaşlara yönelik Strateji Belgesi (2016-2021) ve Eylem Planı (2016-2018) uygulanmakla birlikte, stratejinin izlenmesi ve değerlendirilmesinden sorumlu kurul, Şubat 2017’de olmak üzere sadece bir kez toplanmıştır. Stratejinin yeterli düzeyde bütçe tahsisi, ölçülebilir göstergeler ve süre kısıtlaması bulunan hedeflerle desteklenmesi gerekmektedir. Ayrıca, izleme sisteminin güçlendirilmesi ve tüm paydaşların istişare süreçlerine dâhil edilmesi gerekmektedir.

Kültürel haklar konusunda hükümet, kamu hizmetlerinin Türkçe dışındaki dillerde sunulmasını yasal hâle getirmemiştir. İlk ve orta dereceli okullarda anadilde eğitim imkânının önündeki yasal kısıtlamalar devam etmiştir. Kürtçe, Arapça, Süryanice ve Zazaca üniversite programlarının yanı sıra devlet okullarında Kürtçe seçmeli dersler verilmeye devam edilmiştir. Kürt dili ve edebiyatı dersi veren bazı üniversite öğretim elemanları, Ocak 2017’de çıkarılan bir OHAL kararnamesi ile ihraç edilmiş ve bu ihraçlar Kürtçe’de nitelikli öğretim elemanı açığını artırmıştır. Sivil toplum kuruluşlarına göre, söz konusu KHK uyarınca çok sayıda tiyatro, kütüphane ile kültür ve sanat merkezi kapanmıştır. Darbe girişiminin ardından kapatılan çocuk kanalı Zarok TV’nin Aralık 2016’da yayına tekrar başlaması olumlu bir gelişmedir. Bununla birlikte, 2017’de, Kürtçe yayın yapan bir TV kanalı daha devlete ait uydu TÜRKSAT’tan çıkarılmış ve Kürtçe yayın yapan iki haber kuruluşu daha kapanmıştır (Bkz. Fasil 10: Bilgi Toplumu ve Medya) Güneydoğuda, Süryaniler için önem atfeden iki heykelini yanı sıra, önemli Kürt şahsiyetleri anma amaçlı ve edebi birçok anıt, yetkililer tarafından kaldırılmıştır. Bazı Kürt festivalleri, güvenlik gerekçesiyle yasaklanmıştır.

2.2.2 Fasil 24: Adalet, Özgürlük ve Güvenlik

Düzenli ve düzensiz göç

2017’de, Göç Politikaları Kurulu dört kez toplanmıştır. Göç İdaresi Genel Müdürlüğü’nü desteklemek üzere kanunla kurulmuş bir mekanizma olan Göç Danışma Kurulunun, alanda çalışan akademisyenlerin ve hak temelli sivil toplum kuruluşlarının katılımıyla toplanması, göç yönetimine ilişkin olarak hükümet ve sivil toplum arasındaki diyalogu artıracak ve göç politikasının gelişimini destekleyecektir. Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu’nun uygulanmasına ilişkin olarak yayımlanan düzenlemelerin tamamı kamuya açıklanmamıştır ve OHAL KHK’ları ve düzenlemeleri de dâhil olmak üzere göç ile ilgili mevzuat konusunda kamuoyunun farkındalığı eksiktir.

Çevre

Türkiye yatay mevzuat alanında belirli düzeyde hazırlıklıdır. Birçok sektöre 2020 ilâ 2023 yılları arasındaki dönemde geçiş süreci tanınması ile 2017’de, Stratejik Çevresel Değerlendirme Direktifi’ne uyum tamamlanmıştır. Mekânsal Veri Altyapısının Kurulması Direktifi’nin uygulanması hâlâ başlangıç aşamasındadır. Sivil toplum, Çevresel Etki Değerlendirmesi Direktifi’nin uygulanması, çevresel konularda verilen mahkeme kararlarında hukukun üstünlüğünün uygulanması, halkın katılımı ve çevresel bilgiye erişim hakkının gözetilmesi konusunda eleştirel olmaya devam etmiştir. Türkiye, Aarhus Sözleşmesi’ne hâlâ taraf değildir. Stratejik önemi haiz yatırım projeleri için lisans verme konusundaki kısıtlamalar ile diğer kısıtlamaları kaldıran 2016 tarihli kanun, AB müktesebatına uyum

sağlanması açısından endişe kaynağı olmaya devam etmektedir. Sınır aşan istişarelere dair usuller henüz AB müktesebatına uyumlu hâle getirilmemiştir.

EK I – TÜRKİYE İLE AB ARASINDAKİ İLİŞKİLER

Mali yardımlar konusunda, 2017’de Komisyon, finansmanı yeniden, hukukun üstünlüğü, temel haklar ve sivil toplumun geliştirilmesine yönlendirmiş ve sivil topluma sağlanan desteğin idaresini yeniden merkezileştirmiştir. 123,1 milyon avroluk AB katkısı içeren 2017 yıllık programı, temel haklar alanındaki faaliyetleri desteklemek ve Türkiye ile Avrupa Birliği arasındaki insandan insana iletişimi geliştirmeye devam etmek amacıyla Türkiye’nin Birlik programlarına ve ajanslarına katılımının ortak finansmanını sağlamak üzere tasarlanmıştır. Sivil Toplum Aracı ve Medya Programı 2016-2017 kapsamında, sivil topluma 18 milyon avro tutarında bir destek sağlanacaktır. Çevre ve iklim eylemi, eğitim, istihdam ve sosyal politikalar, rekabet edebilirlik ve yenilikçilik ile ulaştırma alanlarındaki çok yıllık eylem programları, 2017 için 221,5 milyon avro tutarında ilave bir AB tahsisatını öngörecektir. Ayrıca, Komisyon, 2018-2020 yılları için IPA II dönemi ara dönem performans değerlendirmesinin bir parçası olarak, Türkiye’nin, katılım öncesi fonların etkin kullanımına ilişkin performansını gözden geçirmiştir. Genişleme politikasının iki temel alanı olan kamu yönetimi reformu ile hukukun üstünlüğü ve temel haklarda meydana gelen gerilemenin yanı sıra yetersiz hizmet kapasitesi de göz önünde bulundurularak, Komisyon, Türkiye’ye 2018-2020 yılları için aktarılacak tahsisat miktarının önemli ölçüde azaltılması ve finansmanın sivil toplum ile demokrasi ve hukukun üstünlüğüne yeniden yönlendirilmesi önerisinde bulunmuştur.